

Сова А. О.,

к.і.н., доц. кафедри олімпійської освіти, Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, м. Львів

ІВАН БОБЕРСЬКИЙ ТА СПОРТОВЕ ТОВАРИСТВО "УКРАЇНА": ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ СПОРТОВОЇ ТРАДИЦІЇ В ГАЛИЧИНІ

Анотація. У статті на основі архівних документів, тогочасної періодики, спогадів висвітлено внесок Івана Боберського у становлення спортивного товариства "Україна". Увагу зосереджено на формуванні української спортової традиції в Галичині напередодні Першої світової війни.

Ключові слова: Іван Боберський, спортове товариство "Україна", Львів, Галичина, українська спортова традиція.

Sova A. O.,

Ph.D. in History, Associate Professor of the Department of the olympic education, Lviv State University of Physical Culture the name of Ivan Boberskyi, Lviv

IVAN BOBERSKYI AND THE SPORTS SOCIETY "UKRAINE": FORMATION OF UKRAINIAN SPORTS TRADITION IN GALYCHYNA

Abstract. The contribution of Ivan Boberskyi to the establishment of the sports society "Ukraine" on the basis of archival documents, contemporary periodicals, memoirs is highlighted in the article. Attention is focused on the formation of the ukrainian sports tradition in Galychyna on the eve of World War II.

Keywords: Ivan Boberskyi, the sports society "Ukraine", Lviv, Galychyna, the ukrainian sports tradition.

Постановка проблеми. На початку ХХ ст. у Львові організовуються перші на українських землях у складі Австро-Угорської імперії українські спортивні товариства. Заснування стараннями Івана Боберського та його вихованців 1906 р. в стінах Академічної гімназії спортивного осередку – "Українського спортивного кружка" (УСК), стало прикладом для наслідування і мало визначальний вплив для становлення і поширення спорту в освітніх установах українців Львова та серед української спільноти краю загалом¹. Так, невдовзі у Львові створюють український спортивний кружок "Дніпро", який об'єднав українське юнацтво, що навчалося в польських гімназіях. Українські спортові осередки (кружки, а згодом клуби) утворюють при українських гімназіях у низці інших міст і містечок краю, зокрема: "Сянова Чайка" (гімназія в Перемишлі); "Поділя" (гімназія в Тернополі); "Січ" (гімназія у Стрию, яка невдовзі була перейменована на спортивний кружок "Скала"). Однак діяльність таких кружків при гімназіях охоплювала лише певну кількість гімназистів, і то лише на період їхнього навчання. Вчорашні гімназисти, спортсмени УСК та "Дніпра", а тепер студенти Львівського університету чи політехніки, у переважній більшості таку можливість втрачали. Тому постала потреба створення громадського спортивного товариства, яке б акумулювало і задовольняло потреби українського молодіжного середовища, передусім студентської молоді.

Намагаючись вирішити цю проблему для випускників Академічної гімназії, професор Іван Боберський порадив їм заснувати окреме спортивне товариство для українських студентів вищих шкіл Львова "Україна". Товариство відіграло важливу роль у формуванні української спортової традиції у Львові та Галичині перед Першою світовою війною. Чималих зусиль до цього приклав відомий педагог, громадський та культурний діяч, голова товариства "Сокіл-Батько" у Львові професор Іван Боберський.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За роки незалежності України про окремі аспекти діяльності спортивного товариства "Україна" писали Орест Круковський², Олександр Паук³, Степан Пахолко

та Ольга Мартин⁴, Андрій Сова⁵ та ін. Однак внесок професора Івана Боберського у становлення цієї організації висвітлювався лише побіжно. З огляду на вищевикладене підготовлено дану публікацію.

Постановка завдання. У статті на основі архівних документів, тогочасної періодики, спогадів висвітлено внесок Івана Боберського у становлення спортивного товариства "Україна". Увагу зосереджено на формуванні української спортової традиції в Галичині напередодні Першої світової війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стараннями професора Івана Боберського (численні обговорення та консультації) та його учнів – Степана Гайдучка, Гриця Лучаківського, Василя Палієва, Матвія Яворського та ін. 22 вересня 1911 р. у залі товариства "Сокіл-Батько" (вул. Руська, 20) відбулися збори студентської молоді, на яких остаточно вирішили заснувати спортивне товариство⁶. Для найменування було обране особливе для кожного русина-українця поняття – "Україна"⁷. Вихованець Івана Боберського Степан Гайдучок згадував: "Треба було аж двох випусків абітурієнтів академічної гімназії, щоби в 1911 р. оснувати спортове товариство студентів вищих шкіл "Україна". Виключно академічним стало воно тому, що про спорт в інших верствах молоді годі було ще думати. Воно стало відразу твердо на ноги, до чого причинилося немало й це, що Товариство "Сокіл-Батько" [під головуванням Івана Боберського⁸. – А. С.] у Львові подбало про власну площу"⁹.

27 вересня 1911 р. обговорено статут товариства, який запропонував студент права Львівського університету Матвій Яворський¹⁰. У § 1 статуту зазначено: "Товариство носить назву "Україна спортове товариство студентів вищих шкіл у Львові". Мовою урядовою є українська"¹¹ (ці положення будуть збережені і надалі – у редакціях статуту від 1914 та 1925 рр.). 8 квітня 1925 р. на Надзвичайних Загальних Зборах "України" змінено § 1 статуту на: "Товариство має назву: Спортове Товариство "Україна", в скороченню С. Т. "Україна". Урядовою мовою Т-ва є українська. Осідком Т-ва є місто Львів". Така офіційна назва збереглася до початку Другої світової війни. Цікавим є той факт, що у 1920-х рр. була спроба змінити назву на українське спортове товариство "Тризуб" з центром у Львові та поширення діяльності на територію Львівського воєводства¹². Однак польська окупаційна влада не схвалила такої ініціативи українців.

Метою товариства, зазначеною в статуті, було "плекати практично і теоретично спорт у всіх его напрямках". Серед завдань першочерговими були такі: "а) удержуване приладів для членів, льокалів, площ для змагань та підручних бібліотек; б) видаване публікацій з обсягу спортивного життя, уряджуване відчитів, збиране статистичного матеріалу; в) уряджуване публичних змагань, прогульок, руханкових вечорів, вечерниць та всяких иньших зібрань для науки і забави; г) ведене постійних вправ і науки в всіх напрямках спорту та руханки; д) творене секцій для поодиноких напрямів спорту; е) удержуване зносин з иньшими спортовими та руханковими Товариствами"¹³. Для затвердження документ за підписом чотирнадцяти осіб (серед них: Матвій Яворський, Степан Гайдучок, Олекса Кривий, Василь Палієв, Аркадій Малецький, Зенон Носковський, Микола Лучаківський, Святослав Довбенко, Володимир Бачинський та ін.) скерували в Галицьке намісництво¹⁴.

12 листопада 1911 р. відбулися перші загальні збори організації. На них вибрано керівництво товариства у такому складі: голова – Матвій Яворський, містоголова (заступник) – Василь Косаревич, писар – Антін Зелений, скарбник – Василь Палієв, господар – Володимир Костецький, начальник змагової комісії – Степан Гайдучок, відпоручник і писар змагової комісії – Іван Гасман, заступники виділових (правління) – Гриць Лучаківський, Роман Носковський, Денис Вахнянин¹⁵. 26 листопада 1911 р. Галицьке намісництво заявило, "що не наказує завязання (не забороняє заснування – А. С.) Товариства Студентів вищих шкіл "Україна" на підставі проведеного статуту"¹⁶.

Слід зазначити, що особливе значення для заснування і подальшої діяльності спортивного товариства студентів вищих шкіл "Україна" мало українське гімнастичне товариство "Сокіл" під головуванням Івана Боберського¹⁷. Запропоновану ним і визрілу в середовищі його учнів ідею вдалося реалізувати не останньою мірою завдяки "Соколу-Батьку", адже українська спільнота Львова для потреб гімнастики і спорту мала в своєму розпорядженні лише його можливості – гімнастичний зал ("рухівню") на вул. Руській, 20 та гімнастично-спортову площу "Український город" (знаходився в районі сучасної дитячої залізниці у Стрийському парку зі сторони вул. Стрийської). Переважно саме на цій базі надалі і відбувалися вправління та змагання спортсменів "України".

Потреба в співпраці на основі спортивної діяльності і постійна комунікація з українським "Соколом" засвідчується і тим, що 19 березня 1913 р. СТ "Україна" стає членом гімнастичного товариства "Сокіл-Батько" у Львові¹⁸. Ще одним аргументом у цьому зв'язку є і те, що в статуті СТ "Україна" 1911 р. містився

§ 31, у якому чітко зазначено: "На случай розв'язання Товариства переходить его майно на українське Товариство "СОКІЛ" у Львові, хиба звичайні Збори постановлять инакше"¹⁹. Промовистим у цьому плані є й виступ професора Львівського університету Степана Рудницького на руханково-вокальному вечорі спортивного товариства "Україна", який відбувся 16 грудня 1911 року у Львові. З-поміж іншого він сказав: "Під проводом "Сокола-Батька" гуртуються наші руханкові товариства, що видатно вже працюють над фізичним вихованем. – Повстають також спортові товариства, між ними "Україна". Не берусь говорити про руханку. Для нас Важним є спорт, або сказати по українськи "змаг". Він дозволяє на рух на вільному воздуху тай дає нам пізнавати природу. – Хоч проте нас тут нині мало і то майже молодіж, то відрадний се стан, бо в молодежи все. Вона піде в сліди Англії. Там відкладають батьки на бік сановиту повагу і займаються розумним плеканем змагу, що веде до енергії духа. Бажаю тов. "Україна" найліпшого успіху, нехай хвилі фізичної тужности знова стануть сьвітлими хвилями нашого народа"²⁰.

Створення спортивного товариства з такою промовистою і виключною назвою "Україна" ще до Першої світової війни (за 6 років (!) до проголошення Української Народної Республіки та 7 років (!) – Західноукраїнської Народної Республіки) мало надзвичайне пропагандистське значення для національного самоствердження української молоді. Ця назва несла у собі стратегічну мету більшості наявних галицьких політичних партій – ідею утворення власної української самостійної соборної держави. Назва українського спортивного товариства "Україна" непокоїла, а то й дратувала багатьох у польському політикумі Галичини. Вона була ідейною зброєю в боротьбі за національне самовизначення українців (нагадаємо, що у 1910 р. загострилася боротьба українських студентів Львівського університету за можливість навчання українською мовою, кульмінаційним моментом якої стала трагічна загибель одного з лідерів української молоді, члена "Сокола-Батька" Адама Коцка²¹).

Для кращого розуміння обставин, в яких створювалося та робило свої перші кроки товариство "Україна", варто навести цитату з листа-спогаду ініціатора заснування "України" – Івана Боберського. У листі, датованому 22 травня 1936 р., з югославського містечка Тржичу (тепер Словенія), де проживав Іван Боберський упродовж 1932–1947 рр., до керівництва цього товариства, він писав:

"Зі споминів про початок Товариства "Україна" 1911 р. можу подати, що звернув я увагу моїм тодішнім знайомим серед академічної молоді, що на львівським університеті потрібний доконче репрезентативний спортовий клуб української молоді. Він повинен зватись "Україна" і заохочувати студентів університету й політехніки до плекання рухових гор, народніх вправ (хід, біг, скок, мет, дужба), боксу й шерму. Клуб мав спонукати українську молодь, придбати собі не лише інтелігенцію духа, але також інтелігенцію тіла. Дружини копаного мяча, гаківки й ставки (безболь), мали мірять з дружинами чужих клубів і притягнути українську молодь до співбігу з молоддю других народів.

Пригадую собі недовірчиве лице Остапчука й задумані очі Василя Палієва, які мою замітку стрінули з якоюсь непевністю. Чи не натрапить клуб з таким іменем на університеті й політехніці на спротив. Смілість перемогла й клуб основано. Звертав я увагу на те, що товариство має мати свою таблицю на оповістки на коридорі обидвох високих шкіл у Львові, а в своїм одязі до прилюдних гор зазначувати жовто-блакитну краску.

Безпосередніх вражін з початкових засідань основників мені брак. Не брав я участі в нарадах, але давав ради, коли вони були потрібні й нарощно не втручався в справи клубу, щоб члени, – а було між ними багато моїх учнів, – відчували, що рішають самі про себе. Вмію цінити здорову честилюбивість. Знаю, що влізливі поради знеохочують. Самостійне відкривання способів, як поконати труднощі, належить до приємностей енергійних людей. Правдивий мужчина хоче бути на свою власну руку відкривцем, ловцем, здобувцем, вояком, переможцем.

Колись знайду серед моїх паперів мою грамоту почесного членства і перешлю до Товариства "Україна" на спомин.

Діяльність Товариства йшла великими закрутами, як ріка, що завертає то вліво, то вправо, по широкій низині. Згубив я його з очей, бо події вид заступили. Дійшла до мене вістка, що лишило воно мури високої школи й перемінилось в загальне змагове товариство, яке мірить свої сили в стрічах з другими клубами. В часописах читав я його назву її звіти з його виступів.

Лише боротьба вишколює засади боротьби.

Постійна вправа в шермі учить орудувати шпадою.

Дружинна гра на зеленій мураві впоює правила громадянського співділа: "Teamwork", яке веде до повного успіху, до перемоги противника в його власних "воротах"²².

Спортивне товариство "Україна" швидко посіло вагоме місце у структурі спортивного руху Галичини. Члени товариства займалися і пропагували низку різновидів спорту, зокрема шерм (фехтування), лещетарство (лижний спорт), копаний м'яч (футбол), гаківку (хокей), ситківку (теніс), легку й важку атлетику, совгарство (ковзанярський спорт), стрільбу та ін. Антін Зелений з цього приводу писав: "Для плекання поодиноких родів спорту ділиться Товариство на секції, що зістають під проводом заводових провідників. Члени вибирають собі той спорт, який найліпше відповідає їх силі, вдачі і маєтности: Союзняк, ситківка, гилька, кичка, гаківка, добувач, тарабанна, п'ястучка, мет списою, кісткою, кулею, молотом, хід, біг, скок, плаване, літане, їзда верхом, на совгах, лещетах, санчатах, весловане, дужане, стріляне"²³. У перші місяці діяльності члени СТ "Україна" створили сім спортивних секцій: лещетову, санчатову, совгарську, м'ячеву, ситківкову, легкої атлетики та прогульово-забавову. Наука їзди на совгах складалася з двох курсів так званого "вищого" під керівництвом Петра Франка і "нищого" – А. Барцівського та Івана Гасмана. Науку на лещатах проводили професор Львівського університету Степан Рудницький та син Івана Франка – Петро. Курси були розраховані на 15 занять. СТ "Україна" станом на січень 1912 р. налічувало 43 члени²⁴.

Спортовці "України" спиралися у своїй діяльності на науково-методичну літературу, видану Іваном Боберським у Львові. Значною популярністю серед членів товариства користувалися книги та публікації "Забави і гри рухові" (1904)²⁵, "Забави і гри рухові. Часть II. Вісімнайцять гор мячевих" (1905)²⁶, "Забави і гри рухові. Часть III. Копаний мяч" (1906)²⁷, "Впоряд" (1909)²⁸, "Забави і гри рухові. Ч. IV. Ситківка" (1909)²⁹, "Правила до гаківки" (1910)³⁰, "Лавчина і щєблівка" (1910)³¹, "Нові шляхи до тілесного виховання" (1911)³², "Стріляне до влучі" (1913)³³ тощо.

Товариство "Україна" організовувало як внутрішні спортивні змагання з різновидів спорту, так і зустрічі з іншими українськими клубами й осередками, які діяли в Галичині. Свідченням зростання його авторитету вже у перші роки після заснування стало те, що "Україна" взяла діяльну участь у підготовці та проведенні Шевченківського здвигу у Львові 27–29 червня 1914 р.³⁴ Під час цього заходу відбулися II Запорізькі ігрища, які в тогочасній пресі отримали назву "Першої Української Спортової Олімпіади". Особливим атрибутом Шевченківського здвигу стала спеціальна відзнака, виготовлена "за помислом Івана Боберського", на якій було викарбувано назву спортивного товариства "Україна"³⁵. Відзнака мала форму трикутника, при сторонах якого містилися півкруги. В них поміщено букви: "С. Б.", "У. С. С.", "С. Т. У.", тобто абрєвіатури назв тих організацій, які проводили здвиг, відповідно – "Сокил-Батько", Український січовий союз та Спортивне товариство "Україна". В середині трикутника розташовувався напис: "Шевченковий здвиг 1914, 28. VI". На вістрі нижнього кута трикутника монограма "G R" (Роман Грицай)³⁶. Ця відзнака була випущена у Відні коштами "Сокола-Батька" та Українського січового союзу. Тираж, як на той час, був досить великим – 10 тис. із білого металу і 100 штук із міді³⁷. Форму трикутника, на думку Степана Гайдучка, взято для того, щоби кожен, хто чіпляв відзнаку до одягу, міг обернути її так, щоби назва його товариства була зверху³⁸. Одна така відзнака зберігалася у міжвоєнний період у культурно-історичному музеї Наукового товариства імені Шевченка у Львові, а згодом передана до Історично-воєнного музею НТШ³⁹. Декілька відзнак сьогодні зберігаються у Львівському історичному музеї⁴⁰.

Практично відразу після заснування СТ "Україна" при ньому була утворена дружина копаного м'яча (футбольна команда) з однойменною назвою. Вона не лише брала участь в зустрічах з українськими футбольними клубами (перший матч відбувся 15 жовтня 1911 р. зі змагунами Українського Спортивного Кружка Академічної гімназії у Львові на площі "Сокола-Батька", СТ "Україна" прогала з рахунком 2:1⁴¹), а й гідно відстоювала честь українців у зустрічах із польськими, жидівськими та чеськими командами ("Тім", "Чарні", "Гасмонея", "Погонь" тощо⁴²). У команді "виросли" знані українські майстри копаного м'яча: Карло Мікльош, Олександр Скоцень, Володимир Воробець, Юрій Зубач, Михайло Бутель та інші, які надалі брали участь у футбольних турнірах із європейськими клубами.

Під час заснування товариства Іван Боберський не лише опікувався його справами, а й брав активну участь у його житті. Саме він дав поштовх для проведення "Перших Запорізьких Змагань" (Запорозьких ігрищ) 15–16 жовтня 1911 р. у Львові⁴³, які упродовж наступних двох десятиліть відбувалися у Галичині. Іван Боберський також допомагав в організації та брав участь як суддя у змаганнях з "дужання за мистецтво Галицької України" (перші змагання відбулися 23–24 березня 1912 р.⁴⁴, другі – 15–16 березня 1913 р.⁴⁵), які провела "Україна". Сучасники, як українці, так і поляки, відзначали те, що "осяги", які здобули тоді змагуни "України", були "дуже добрі"⁴⁶, а СТ "Україна" "по війні був найсильнішим українським спортивним клубом гри в копаного мяча"⁴⁷.

Спортове товариство студентів вищих шкіл "Україна" неодноразово організовувало виступи професора Івана Боберського для популяризації різновидів спорту в краї та активізації спортивного руху

серед українців. Для прикладу, 10 грудня 1911 р. Іван Боберський у рухівні "Сокола-Батька" по вул. Руській, 20 мав відчит "Про зимові спорти"⁴⁸. На захід прибуло 178 зацікавлених осіб. Цього разу "Батько українського тіловиховання" торкнувся теми становлення і розвитку зимових видів спорту в країнах Європи та США. Степан Гайдучок, присутній на цьому заході, так описав виклад Івана Боберського: "Довідалися ми, що Стирийці в році 1904, зробили з'їзди на санчатах спорт. Американець Jackson Haune навчив Європу штучної їзди на совгах, а під впливом Нанзена до двох літ познакомлюють ся середуца Европа з лещетами, яких від давна уживали Фіни і другі північні народи в щоденнім житю. Як впливає спорт на вдачу народа, свідчать Американці. Всюди ведуть боротьбу о першенство. Рухливі, товариські, меткі, енергічні, охочі поборювати перепони, самостійні. Спорт і нашу сонливу вдачу перемінить на вдачу Американця. Увагою, що за кількадесять літ готові ми доперва зрозуміти вагу спорту, закінчив прелегент"⁴⁹. Під час відчиту (виступу) професор Іван Боберський продемонстрував присутнім спортові прилади, які використовуються взимку. Частину доходу з цього та інших подібних заходів керівництво СТ "Україна" передавало на викуп землі під гімнастично-спортову площу "Сокола-Батька" – "Український Город", решту використовувало на власні потреби.

Чимало членів СТ "Україна" – вихованців професора Івана Боберського, взяли участь у різних військових формаціях в роки Першої світової війни та Української національної революції 1917–1921 рр. Чимало з них, знаних у минулому спортовців і змагунів, полягли в боях за Україну, зокрема Роман Носковський, Зиновій Дума, Володимир Богонос, Кость Гусаківський, Роман Перфецький, Ананія Степанів, Федь Черник, Василь Остапчук, Роман Калецький та ін.⁵⁰. Степан Гайдучок 1926 р. з нагоди 15-ліття СТ "України" писав: "Очевидно, що суть усього руху ще не в самих стрічах, осягах: важне для нас, який дух панував серед тої сотки академічної молоді, яку гуртувала до війни "Україна". Сама назва товариства найкраще свідчить про це. Свідчить і це, що "Україна" тішилася симпатіями і старих студентів, які творили у ньому т. зв. спортових теоретиків, котрі інстинктивно шукали по палких, зідливих дискусіях, які відбувалися між Українським Спортовим Союзом і Академічною Громадою, спортової радості життя, блиску, гумору, нової енергії. Про духа цієї молоді свідчить і вечір у честь Богуна, участь у пропаганді закупна площі, поїздки на села, участь у протиросійських демонстраціях в 1911. р., участь у стрілецьких вправах з Низкоклоном у зубницькому лісі та з Горуком по сівівських осінних полях. Про духа свідчать могили Черника, Гусаківського, Перфецького, Думи й ин. [...] Від 1914. р. до 1920. р. годі було говорити про змагання, рекорди і т. п. Члени т-ва розгравали їх на широких просторах із крісом у руці і там ставили осяги. По таборах полонених не один із членів "України" спортом старався видобути себе й інших з байдужости і морального отупіння. В італійських, чеських і польських таборах дали члени "України" товчок до організування спортових гуртків, щоби набрати духа й віри в себе"⁵¹.

У 1936 р. член товариства Євстахій Нагірний у статті, опублікованій з нагоди 25-ліття від заснування СТ "Україна", підсумував: "Ідучи слідами західно-європейських держав, піонери української тіловиховної ідеї, що мали на увазі не тільки саме здоровля мас, але також виплекання дисципліни, зрозуміння послууху та гасла "В єдності сила", повели більш як 40 літ тому перші спроби для зорганізування тіловиховних товариств, засяг праці яких, замикався тоді в тісних мурах руханкової салі. Виведення молоді за місто на сонце і воздух – це були перші початки властивого спорту, з початку мандрівного, а дальше всіх інших родів спорту, що їх тоді плекали інші народи. Сміло можна твердити, що першим товариством у повнім того слова значінні, на західних українських землях, яке розпочало працю в тому напрямку, було Спортове Товариство "УКРАЇНА"⁵².

СТ "Україна" користувалося великою популярністю серед свідомої української інтелігенції. Активними його членами були проф. Степан Рудницький, Осип Навроцький, син Івана Франка – Тарас, Степан Гайдучок, Гриць Лучаківський, Роман Носковський, Матвій Яворський та ін.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Таким чином, професор Іван Боберський діяльно вплинув на формування перших українських спортивних організацій: від осередку Українського спортового кружка при Академічній гімназії у Львові – до одного з ключових спортивних товариств – спортового товариства студентів вищих шкіл "Україна". Його внесок було належно оцінено: Івана Боберського іменовано першим почесним членом "України". Спортове товариство "Україна" найбільшою мірою спричинилося як для становлення українського спортивного руху, так і для піднесення національного духу, самосвідомості та плекання державницьких устремлінь кількох поколінь української молоді першої половини ХХ ст. У міжвоєнний період СТ "Україна" стало одним із основних, базових спортивних товариств українців на західноукраїнських землях, а змагання, які воно організовувало –

"Запорозькі ігрища", – головними комплексними національними чемпіонатами серед українців Галичини. Перспективи подальших досліджень полягають у з'ясуванні взаємин СТ "Україна" з польськими, єврейськими та німецькими спортовими товариствами Львова та Галичини першої половини ХХ ст., а також зі "Змаговим Союзом" у Львові, засновником якого був Іван Боберський.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- ¹ *Сова А.* Іван Боберський – засновник та ідейний натхненник Українського спортивного кружка в Академічній гімназії у Львові / *А. Сова* // Наукові зошити історичного факультету Львівського університету: збірник наукових праць. – Львів, 2016. – Вип. 17 (подано до друку).
- ² Круковський О. Якою була насправді емблема спортивного товариства "Україна"? / О. Круковський // Знак. Вісник Українського геральдичного товариства. – Львів, 1994. – Лютий. – Ч. 5. – С. 15.
- ³ Pauk O. Ukraina Lwów // Lwów i Wilno w ekstraklasie. Dzieje polskiego futbolu kresowego / O. Pauk. – Katowice, 1997. – Том 4. – S. 114–116.
- ⁴ Пахолко С. Легенда львівського боксу – Антон Білий у фалеристичних пам'ятках 40-х років ХХ ст. / С. Пахолко, О. Мартин // Нумізматика і фалеристика. Довідково-інформаційний журнал. – Київ, 2009. – жовтень–грудень. – № 4(52). – С. 16–18; Пахолко С. Історія, закарбована в металі. Українська фалеристична спадщина (XIX – перша пол. ХХ ст.) / С. Пахолко, М. Дмитрів – Львів : Край, 2011. – С. 39–42.
- ⁵ *Сова А.* Символіка українського пожежно-спортивного товариства "Січ": генеза та історія / *А. Сова* // Український визвольний рух. – Львів : Видавництво "Мс", 2005. – Збірник 5. – С. 215–230; *Сова А.* Актуальні питання вивчення символіки українських молодіжних організацій Галичини кінця ХІХ – першої третини ХХ ст. / *А. Сова* // Український визвольний рух. – Львів, 2007. – Збірник 9. – С. 157–180; *Сова А.* Атрибутика спортивного товариства "Україна" / *А. Сова* // Наукові зошити історичного факультету Львівського університету: збірник наукових праць. – Львів, 2012–2013. – Вип. 13–14: Ювілейний збірник на пошану Богдана Якимовича. – С. 279–287.
- ⁶ *Зелений А.* "Україна" / *А. Зелений* // Вісти з Запорожа. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств. – Львів, 1912. – 30 січня. – Чис. 65. – С. 4; *Бутель М. С. Т.* "Україна" – 1911–1936 рр. / *М. Бутель* // СТ Україна Львів. 25 ліття 1911–1936. – Львів : Накладом С. Т. "Україна", 1936. – С. 20.
- ⁷ *Боберський І.* Рухливі "Українці" / *І. Боберський* // СТ Україна Львів. 25 ліття 1911–1936. – Львів : Накладом С. Т. "Україна", 1936. – С. 47–48; *Бутель М. С. Т.* "Україна" – 1911–1936 рр. / *М. Бутель* // СТ Україна Львів. 25 ліття 1911–1936. – Львів: Накладом С. Т. "Україна", 1936. – С. 21.
- ⁸ Іван Боберський був головою товариства "Сокіл-Батько" з 26.08.1908 р. по 21.11.1918 р. Див.: Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДІА України у Львові), 366, оп. 1, спр. 12, арк. 81.
- ⁹ *Гайдучок С.* Спортовий ювілей. 15-ліття Спорт. Т-ва "Україна" / *Гайдучок С.* // Діло. – Львів, 1926. – 16 вересня. – Чис. 205 (10882). – С. 4.
- ¹⁰ *Зелений А.* "Україна" / *А. Зелений* // Вісти з Запорожа. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств. – Львів, 1912. – 30 січня. – Чис. 65. – С. 4.
- ¹¹ Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО), ф. 1, оп. 51, спр. 1557, арк. 77, 100.
- ¹² ДАЛО, ф. 1, оп. 51, спр. 1557, арк. 63.
- ¹³ ДАЛО, ф. 1, оп. 51, спр. 1557, арк. 77.
- ¹⁴ ДАЛО, ф. 1, оп. 51, спр. 1557, арк. 86.
- ¹⁵ *Зелений А.* "Україна" / *Зелений А.* // Вісти з Запорожа. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств. – Львів, 1912. – 30 січня. – Чис. 65. – С. 4.
- ¹⁶ *Бутель М. С. Т.* "Україна" – 1911–1936 рр. / *М. Бутель* // СТ Україна Львів. 25 ліття 1911–1936. – Львів: Накладом С. Т. "Україна", 1936. – С. 21.
- ¹⁷ *Франко Т.* Початки українського спорту у Львові / *Т. Франко* // СТ Україна Львів. 25 ліття 1911–1936. – Львів: Накладом С. Т. "Україна", 1936. – С. 30–33.
- ¹⁸ ЦДІА України у Львові, ф. 312, оп. 1, спр. 154, арк. 46; Члени прийняті в р. 1913 // Вісти з Запорожа. Руханка–Змаг–Пожарництво–Мандрівництво–Пласт–Стрілецьтво. – Львів, 1914. – 14 марта. – Чис. 91. – С. 5.
- ¹⁹ ДАЛО, ф. 1, оп. 51, спр. 1557, арк. 81.
- ²⁰ Промова проф. університету Др. Ст. Рудницького, виголошена на руханковім вечері тов. "Україна" 16. грудня 1911 // Вісти з Запорожа. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств. – Львів, 1912. – 30 січня. – Чис. 65. – С. 2.
- ²¹ Адам Коцко [Некролог] // Вісти з Запорожа. – Львів, 1910. – 30 червня. – Чис. 25 // Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись. – Львів, 1910. – 7 липня. – Чис. 385. – С. 12; Над могилою бл. п. Адама Коцка // Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись. – Львів, 1910. – 12 липня. – Чис. 387. – С. 1; Похорони бл. п. Адама Коцка // Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись. – Львів, 1910. – 17 липня. – Чис. 389. – С. 1 та ін.
- ²² *Боберський І.* Рухливі "Українці" / *І. Боберський* // СТ Україна Львів. 25 ліття 1911–1936. – Львів : Накладом С. Т. "Україна", 1936. – С. 47–48.
- ²³ *Зелений А.* "Україна" / *А. Зелений* // Вісти з Запорожа. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств. – Львів, 1912. – 30 січня. – Чис. 65. – С. 4.
- ²⁴ *Зелений А.* "Україна" / *А. Зелений* // Вісти з Запорожа. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств. – Львів, 1912. – 30 січня. – Чис. 65. – С. 4.
- ²⁵ *Боберський І.* Забави і гри рухові / *І. Боберський*. – Львів, 1904. – 31 с.
- ²⁶ *Боберський І.* Забави і гри рухові. Часть II. Вісімнадцять гор мячевих / *І. Боберський*. – Львів : Накладом товариства "Сокіл", 1905. – 29 с.
- ²⁷ *Боберський І.* Забави і гри рухові. Часть III. Копаний мяч / *І. Боберський*. – Львів: Накладом товариства "Сокіл", 1906. – 36 с.
- ²⁸ *Боберський І.* Впоряд / *І. Боберський*. – Львів, 1909. – 58 с.

- ²⁹ *Боберський І.* Забави і гри рухові. Ч. IV. Ситківка / *І. Боберський.* – Львів, 1909. – 47 с.
- ³⁰ *Бб [Боберський І.]*. Правила до "Гаківки" (Hockey) // Вісти з Запорожа. – Львів, 1910. – 7 мая. – Чис. 15 // Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись. – Львів, 1910. – 7 мая. – Чис. 358–359. – С. 23–25.
- ³¹ *Боберський І.* Лавчина і щєблівка / *І. Боберський.* – Львів, 1910. – 16 с.
- ³² *Боберський І.* Нові шляхи до тілесного вихованя / *І. Боберський.* – Львів, 1911. – 8 с.
- ³³ *Бб [Боберський І.]*. Стріляне до влучі // Календар "Вістий з Запорожа" на 1914 рік. – Львів : Наклад редакції "Вістий з Запорожа", 1913. – С. 59–63.
- ³⁴ *Сова А.* Шевченківський Здвиг 28 червня 1914 року у Львові / *А. Сова, Я. Тимчак* // Пластовий шлях. Журнал пластової думки та інформації. – Львів, 2014. – Чис. 3 (179). – С. 52–55.
- ³⁵ Роман Грицай, крім цієї відзнаки, на замовлення Івана Боберського розробив чимало афіш та відзнак, зокрема афішу для показових виступів товариства "Сокол-Батько", відзнаку для учасників Шевченківського здвигу, що відбувся 27–29 червня 1914 р. у Львові та ін. Докладніше див.: *Гайдучок С.* Пів століття сокільських видань / *С. Гайдучок* // Сокільські Вісти. Орган Українського Сокільства. – Львів, 1937. – Грудень. – Чис. 12. – С. 10; *Гайдучок С.* Пів століття сокільських видань / *С. Гайдучок.* – Львів, 1937. – С. 42, 43, 50; *Сова А.* Актуальні питання вивчення символіки українських молодіжних організацій Галичини кінця ХІХ – першої третини ХХ ст. / *А. Сова* // Український визвольний рух. – Львів, 2007. – Зб. 9. – С. 169–170.
- ³⁶ *Круковський О.* Українська фалеристика (із фондів Львівського історичного музею) / *О. Круковський, С. Пахолко.* – Львів : Априорі, 2011. – С. 18.
- ³⁷ *Гайдучок С.* Пів століття сокільських видань / *С. Гайдучок.* – Львів, 1937. – С. 50; *Гайдучок С.* Спомини // Приватний архів Степана Гайдучка (м. Львів).
- ³⁸ *Гайдучок С.* Пів століття сокільських видань / *С. Гайдучок* – Львів, 1937. – С. 50.
- ³⁹ ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 788, арк. 23.
- ⁴⁰ *Круковський О., Пахолко С.* Українська фалеристика (із фондів Львівського історичного музею). – С. 18.
- ⁴¹ Плян науки // Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1909/1910. – Львів: Накладом наукового фонду, 1910. – С. 18; *Зелений А.* "Україна" / *А. Зелений* // Вісти з Запорожа. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожежарних товариств. – Львів, 1912. – 30 січня. – Чис. 65. – С. 4; Дружина "України" (15.X.1911) на площі "Сокола-Батька" // Вісти з Запорожа. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожежарних товариств. – Львів, 1912. – 30 січня. – Чис. 65. – С. 4; Клуб "Україна" – І. дружина // Вісти з Запорожа. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожежарних товариств. – Львів, 1912. – 30 цвітня. – Чис. 68. Число "Сокола-Батька". – С.4; *Бутель М.* Мячеві змаганя І. дружини С. Т. "Україна" / *Бутель М.* // СТ Україна Львів. 25 ліття 1911–1936. – Львів: Накладом С. Т. "Україна", 1936. – С. 119; *Бутель М. С. Т.* Копаний мяч (1911–1936 р.) / *М. Бутель* // СТ Україна Львів. 25 ліття 1911–1936. – Львів: Накладом С. Т. "Україна", 1936. – С. 50.
- ⁴² *Бутель М. С. Т.* Копаний мяч (1911–1936 р.) / *Бутель М.* // СТ Україна Львів. 25 ліття 1911–1936. – Львів : Накладом С. Т. "Україна", 1936. – С. 49–63; Приватний архів Степана Гайдучка (м. Львів).
- ⁴³ *Зелений А.* "Україна" / *А. Зелений* // Вісти з Запорожа. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожежарних товариств. – Львів, 1912. – 30 січня. – Чис. 65. – С. 4.
- ⁴⁴ Змаганя в дужаню і двиганю тягарів // Діло. – Львів, 1912. – 25 березня; Приватний архів Степана Гайдучка (м. Львів).
- ⁴⁵ *Франко Т.* З нашого спорту / *Т. Франко* // Ілюстрована Україна. – Львів, 1913. – 12 цвітня. – Чис. 7. – С. 13–14; Дужці на змаганя "України" // Вісти з Запорожа. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожежарних товариств. – Львів, 1913. – 30 цвітня. – Чис. 80. – С. 5; Приватний архів Степана Гайдучка (м. Львів).
- ⁴⁶ *Гайдучок С.* Спомини / *С. Гайдучок* // Архів Степана Гайдучка; *Субтельний М.* Копаний м'яч у Філії Академічної гімназії у Львові (Спомина) / *М. Субтельний* // Ювілейна книга Української Академічної гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілости 1878–1978 / гол. ред. Н. Пазуняк. – Мюнхен–Філядельфія, 1982. – С. 193–194; *Цимбала С.* Визначні люди у спорті / *С. Цимбала* // Ювілейна книга Української Академічної гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілости 1878–1978 / [гол. ред. Н. Пазуняк]. – Мюнхен–Філядельфія, 1982. – С. 185–190; *Цимбала С.* Спорт в УАГ в 1902–1910 рр. / *С. Цимбала* // Ювілейна книга Української Академічної гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілости 1878–1978 / [Упор., літ. та техн. ред. Б. Романенчука]. – Філядельфія–Мюнхен, 1978. – С. 339–346.
- ⁴⁷ *Шах С.* Львів – місто моєї молодости. ("Цісарсько-Королівська Академічна Гімназія") / *С. Шах* – Мюнхен : В-во "Християнський Голос", 1956. – Част. III. – С. 84, 85; *Шах С.* Львів – місто моєї молодости. Цісарсько-Королівська Академічна Гімназія / *С. Шах.* – Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2010. – С. 58.
- ⁴⁸ Виклад "Про зимові спорти" // Діло. – Львів, 1911. – 7 грудня; *Гайдучок С.* Інтересний відчит професора Боберського // Діло. – Львів, 1911. – 12 грудня; *Зелений А.* "Україна" // Вісти з Запорожа. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожежарних товариств. – Львів, 1912. – 30 січня. – Чис. 65. – С. 4.
- ⁴⁹ *Гайдучок С.* Інтересний відчит професора Боберського / *С. Гайдучок* // Діло. – Львів, 1911. – 12 грудня.
- ⁵⁰ Виказ членів виділу С. Т. "Україна" (1911–1936 р.) // Україна Львів. 25 ліття 1911–1936. – Львів: Накладом С. Т. "Україна", 1936. – С. 113–114; Виказ змагунів секції копаного мяча С. Т. "Україна" (1911–1936 р.) // Україна Львів. 25 ліття 1911–1936. – Львів: Накладом С. Т. "Україна", 1936. – С. 115–116; *Чучман Е.* Тим, що відійшли / *Е. Чучман* // СТ Україна Львів. 25 ліття 1911–1936. – Львів: Накладом С. Т. "Україна", 1936. – С. 42–43.
- ⁵¹ *Гайдучок С.* Спортовий ювілей. 15-ліття Спорт. Т-ва "Україна" / *С. Гайдучок* // Діло. – Львів, 1926. – 16 вересня. – Чис. 205 (10882). – С. 4.
- ⁵² *Нагірний Е.* [Вступне слово] / *Е. Нагірний* // Україна Львів. 25 ліття 1911–1936. – Львів: Накладом С. Т. "Україна", 1936. – С. 7.

REFERENCES

1. *Bb [Boberskyi I.]*. Shot to target / *I. Boberskyi* // Calendar "News from Zaporozha" to 1914. – Lviv: Edited by "News from Zaporozha", 1913. – P. 59–63.
2. *Boberskyi I.* Composed / *I. Boberskyi.* –Lviv, 1909. – 58 p.
3. *Boberskyi I.* Fun and mobile games / *I. Boberskyi.* – Lviv, 1904. – 31 p.
4. *Boberskyi I.* Fun and mobile games. P. IV. Sytkivka / *I. Boberskyi.* – Lviv, 1909. – 47 p.

5. *Boberskyi I.* Fun and mobile games. P. II. Eighteen ball games / I. Boberskyi. – Lviv: Edited by society "Sokil", 1905. – 29 p.
6. *Boberskyi I.* Fun and mobile games. Part III. Soccer / I. Boberskyi. – Lviv: Edited by society "Sokil", 1906. – 36 p.
7. *Boberskyi I.* Bench and ladder / I. Boberskyi. – Lviv, 1910. – 16 p.
8. *Boberskyi I.* New ways to training the flesh / I. Boberskyi. – Lviv, 1911. – 8p.
9. *Boberskyi I.* Mobile "Ukrainians" / I. Boberskyi // ST Ukraine Lviv. 25th anniversary 1911–1936. – Lviv: Edited by ST "Ukraine", 1936. – P. 47–48.
10. *Butel M.* Balls competitions I. team ST "Ukraine" / M. Butel // ST Ukraine Lviv. 25th anniversary 1911–1936. – Lviv: Edited by ST "Ukraine", 1936. – P. 119–132.
11. *Butel M.* Soccer (1911–1936 p.) / M. Butel // ST Ukraine Lviv. 25th anniversary 1911–1936. – Lviv: Edited by ST "Ukraine", 1936. – P. 49–63.
12. *Butel M.* ST "Ukraine" –1911–1936. – Lviv: Edited by ST "Ukraine", 1936. – P. 19–29.
13. List of soccer competitors ST "Ukraine" (1911–1936.) // Ukraine Lviv. 25th anniversary 1911–1936. – Lviv: Edited by ST "Ukraine", 1936. – P.115–116.
14. Lists of members of department ST "Ukraine" (1911–1936.) // Ukraine Lviv. 25th anniversary 1911–1936. – Lviv: Edited by ST "Ukraine", 1936. – P.113–114.
15. Issue "About Winter Sport" // Dilo. – Lviv, 1911. – 7 December.
16. *Hayduchok S.* Interesting report of Professor Boberskyi / S. Hayduchok Dilo. – Lviv, 1911. – 12 December.
17. *Hayduchok S.* Half a century of sokilski's publications / S. Hayduchok. – Lviv, 1937. – 53 p.
18. *Hayduchok S.* Memoirs / S. Hayduchok // Private archive of Stephen Hayduchka (the city of Lviv).
19. *Hayduchok S.* The sports anniversary. 15th Anniversary of Sports Society "Ukraine" / C. Hayduchok // Dilo. – Lviv, 1926. – 16 September. – Num. 205 (10882). – P. 4.
20. State Archive of Lviv Region, f. 1, op. 51,1557, 101 pages.
21. Weightlifters on competitions "Ukraine" // News from Zaporozha. Magazine of moving, competing, travelling and firing societies / – Lviv, 1913. – 30 April. – Ed. 80.-P.5.
22. *Zelenuj A.* "Ukraine"/A. Zelenuj // News from Zaporozha. Magazine of moving, competing, travelling and firing societies. – Lviv, 1912. – 30 January. – Ed.65. – P. 4.
23. Competition in weightliftingthe burdens// Dilo. – Lviv, 1912. – 25 March.
24. Team "Ukraine"– I. team // News from Zaporozha. Magazine of moving, competing, travelling and firing societies. – Lviv, 1912. – 30 January. – Ed.68. Number "Falcon-Father". – P.4.
25. *Krukovskuj O.* Ukrainian faleristics (from Lviv historical museum' funds) / O. Krukovskuj, S. Pacholko. – Lviv: Apriori, 2011. – 120 p.
26. *Krukovskuj O.* What in reality was the emblem of sports society "Ukraine"? / O. Krukovskuj // Symbol. Journal of Ukrainian heraldry society. – Lviv, 1994. – February. – Ed. 5. – P. 15.
27. *Nagirnuj E.* [Foreword] / E. Nagirnuj // Ukraine Lviv. 25th Anniversary1911–1936. – Lviv: Edited by ST "Ukraine", 1936. – P. 7.
28. *Pakholko S.* History, engraved in the metal. Ukrainian falerystychna heritage (XIXth. - first half of the XXth century) / S. Pakholko, Dmytriv M.– Lviv: Land, 2011. – 176 p.
29. Plan of study // Report of management of royal academic gymnasium in Lviv for school year 1909/1910. – Lviv: Edited by science fund, 1910. – P.18.
30. Speech by university prof. Dr. St. Rudnytsky uttered at ruhankovim dining comrade. "Ukraine" 16 December 1911 // News from Zaporozha. Magazine of moving, competing, travelling and firing societies. – Lviv, 1912. – 30 January. – Num. 65 – P. 2.
31. *Sova A.* Actual issues of symbols studying of Ukrainian youth organizations of Galicia late XIX - the first third of the XX century / A. Sova // Ukrainian liberation movement. – Lviv, 2007. – Vol. 9. – P. 157–180.
32. *Sova A.* Attributes of sports society "Ukraine" / A. Sova // Scientific notebooks of historical faculty of Lviv University. Collection of scientific papers. – Lviv, 2012–2013. – Vol. 13–14: Anniversary Collection in honor of Bogdan Yakymovych. – P. 279–287.
33. *Sova A.* Symbols of Ukrainian fire-sports society "Sich": genesis and history / A. Sova // Ukrainian liberation movement. – Lviv: Publishing House "Ms", 2005. – Vol. 5. – P. 215–230.
34. *Subtelnyi M.* Soccer in the Branches of the Academic Gymnasium in Lviv (Commemoration) / M. Subtelnyi // Anniversary book of Ukrainian Academic Gymnasium in Lviv. At the 100th anniversary of the first Ukrainian maturity exam 1878–1978 / head. ed. N. Pazuniak. – Munich–Philadelphia, 1982. – P. 193–194.
35. *Franko T.* Of our sport / T. Franko // Illustrated Ukraine. – Lviv, 1913. – 12 April. – Num. 7. – P. 13–14.
36. *Franko T.* The origins of Ukrainian sport in Lviv / Franko T. // ST Ukraine Lviv. 25th Anniversary 1911–1936. – Lviv: Circulation S.T. "Ukraine", 1936. – P. 30–33.
37. CSHA of Ukraine in Lviv, f. 312, op. 1 affair 154, 55 pp.
38. *Tsybala S.* Prominent people in sport / S. Tsybala // Anniversary book of Ukrainian Academic Gymnasium in Lviv. At the 100th anniversary of the first Ukrainian maturity exam 1878–1978 / head. ed. N. Pazuniak. – Munich–Philadelphia, 1982. – P. 185–190.
39. *Tsybala S.* Sport in UAG in the 1902–1910. / S. Tsybala // Anniversary book of Ukrainian Academic Gymnasium in Lviv. At the 100th anniversary of the first Ukrainian maturity exam 1878–1978 / origin., lit. and tech. ed. B. Romanenchuk. – Philadelphia, Munich, 1978. – P. 339–346.
40. Members Accepted at 1913 // News from Zaporozha. Movement-Competition-Firinf-Travelling-Plast-Shooting. – Lviv, 1914. – 14 March. – Num. 91 – P. 5.
41. *Chuchman E.* Those that have passed away / E. Chuchman // ST Ukraine Lviv. 25th Anniversary 1911–1936. –Lviv: Circulation S.T. "Ukraine", 1936. – P. 42–43.
42. *Shakh S.* Lviv – the city of my youth. ("Imperial-Royal Academic Gymnasium") / P. Shakh. – Munich: Publishing House "Christian Voice", 1956. – Part. III. – 362 p.
43. *Pauk O.* Ukraine Lviv / O. Pauk // Lviv and in Vilnius extraclass. The action of polish football kresowego– Katowice, 1997. – Volume 4 – P. 114–116.